

Dyslexieprotocol

Informatie, afspraken en tips
voor leerlingen, ouders en docenten

Inhoud

Voorwoord	3
1 Wat is dyslexie?	4
2 Afspraken voor leerlingen met dyslexie.....	6
3 Begeleiding van leerlingen met dyslexie	8
4 Adviezen voor docenten.....	10
5 Adviezen voor leerlingen met dyslexie	13
Bijlage 1: voorbeeld dyslexiepas	14

Voorwoord

In dit protocol wordt de belangrijkste informatie met betrekking tot dyslexie op een rijtje gezet. Daarnaast volgen enkele adviezen voor leerlingen en docenten, evenals de rechten die dyslectische leerlingen op onze school hebben.

De begeleiding van dyslectische leerlingen moet een onderdeel zijn van de totale integrale leerlingenbegeleiding. Zorgcoördinatoren en leerondersteuners zijn als leden van het team onderwijs ondersteunende begeleiding (OOB) verantwoordelijk voor het ontwikkelen en implementeren van het beleid aangaande dyslectische leerlingen. Het maken van afspraken over het dyslexiebeleid binnen de school is belangrijk, want het zorgt voor eenduidigheid in de aanpak en de begeleiding in de klas. Dyslexie is immers niet alleen een belangrijk onderwerp voor de docenten talen, maar voor alle vakdocenten. Het dyslexiebeleid zal dan ook alleen vruchten afwerpen als het gedragen wordt door alle docenten.

Ook leerlingen en ouders zijn op de hoogte van deze schoolafspraken en weten dus wat zij van school mogen en kunnen verwachten.

Er zullen altijd ontwikkelingen blijven op het gebied van dyslexiebeleid. Dit protocol zal dan ook niet volledig zijn en regelmatig aangepast moeten worden. Reacties, tips, aanvullingen, suggesties zijn dan ook altijd welkom.

1 Wat is dyslexie?

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en/ of vlot toepassen van het lezen en/ of het spellen op woordniveau.

(bron: brochure 'Dyslexie' van Stichting Dyslexie Nederland, 2008)

Leerlingen met dyslexie hebben dit vanaf hun geboorte. Zij kunnen er niet 'van genezen', maar het is wel mogelijk om er op een zodanige manier mee om te gaan dat de leerling de mogelijkheden die het in zich heeft, benut.

Dyslexie heeft niets te maken met intelligentie of inzicht. Bij leerlingen met dyslexie is een significante achterstand vastgesteld op het gebied van lezen en/ of spellen. Deze achterstand kan niet worden verklaard door andere factoren en de achterstand blijft bestaan na intensieve remediale begeleiding.

Specifieke problemen

- Moeite met technisch lezen waardoor ze structureel meer tijd nodig hebben om schriftelijke informatie tot zich te nemen. Het onvoldoende vlot technisch kunnen lezen en het niet beschikken over een goede woordenschat heeft (zeer) negatieve gevolgen voor het begrip lezen.
- Moeilijk uit het hoofd kunnen leren. Leerlingen met dyslexie hebben moeite bij het leren van begrippen en formules en hebben extra moeite met het onthouden van "losse" gegevens, die niet in een bepaalde samenhang worden aangeboden. Zo kunnen ze moeite hebben met het leren van rijtjes, zoals de tafels en topografie.
- Problemen met het woordbeeld en de klank-teken-koppeling, dus met spelling (bijvoorbeeld omkeringen, werkwoordfouten, ei-ij, f-v, au-ou en p-d).
- Problemen bij de moderne vreemde talen m.b.t. de klank-teken-koppeling, het horen van het klankverschillen, het woordbeeld, de uitspraak en de spelling.
- Moeite met complexe vaardigheden, zoals tegelijkertijd luisteren en schrijven. Dit heeft te maken met een (mogelijk) tragere verwerking van auditieve en/ of visuele informatie in het brein.

Samenhangende problematiek

Behalve bovengenoemde problemen, kampen leerlingen met dyslexie ook vaak met problemen die samenhangen met het dyslectisch zijn (zogenaamde co-morbiditeit).

- Leerlingen met dyslexie moeten zich veel meer inspannen dan leerlingen zonder dyslexie. Het is daardoor voor hen moeilijker om geconcentreerd te blijven.
- Vaak hebben leerlingen met dyslexie last van faalangst.
- Veel dyslectici hebben een zwak ontwikkelde fijne motoriek wat zich bijvoorbeeld uit in een onleesbaar handschrift.
- Leerlingen met dyslexie kunnen meer dan andere leerlingen last hebben van onverwachte wijzigingen in bijv. rooster, lokaal, wisseling van docent, etc.
- Vaak hebben dyslectische leerlingen moeite met het plannen en vasthouden van de volgorde van bepaalde denkstappen.

2 Afspraken voor leerlingen met dyslexie

Op het 't Venster zijn afspraken gemaakt waar leerlingen met dyslexie recht op hebben en waar docenten zich aan houden:

- Extra tijd bij toetsen (per 50 minuten les een kwartier extra), of ingekorte toetsen.
- In overleg met de docent kan er een mondelinge overhoring worden gegeven, in plaats van een schriftelijke overhoring.
- Opgaven voor proefwerken en schriftelijke overhoringen in duidelijke letter en grootte en met voldoende ruimte tussen letters en tussen regels (bijvoorbeeld Arial 12, regelafstand 1,2 of 1,5).
- Bij toetsen wordt het resultaat beoordeeld, niet de spelling (met uitzondering van spellingtoetsen).
- Extra tijd voor het maken van werkstukken.
- Toestaan van het gebruik van hulpmiddelen, bijvoorbeeld laptop, spellingcontrole, regelkaarten en/ of voorleessoftware (Claroread).
- Geen (onverwachte) beurt bij hardop voorlezen in de klas.
- Extra aandacht en begrip van de docenten.

Leerlingen met dyslexie hebben niet alleen rechten, maar ook de plicht om:

- goed mee te doen met de lessen;
- **van te voren** met de verschillende vakdocenten af te spreken hoe er met de afspraken op de dyslexiepas wordt omgegaan;
- op tijd om hulp te vragen.

Centrale Examens

In de *Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte* en in artikel 55 van het *Eindexamenbesluit VO* en artikel 33 van het *Staatsexamenbesluit* worden kaders gegeven voor aanpassing van de wijze van examinering voor leerlingen met dyslexie. Voorwaarde voor een aanpassing is een officiële dyslexieverklaring.

Aanpassingen die zijn toegestaan:

- Op grond van de deskundigenverklaring kan het recht op audio (voorlezen) aan een dyslectische leerling worden toegekend.
- Het gebruik van een leesliniaal of loep bij kleine letters (in tabellen bijvoorbeeld).
- Het gebruik van de computer als schrijfgerei, met spellingcontrole.
- Een half uur tijdverlenging bij centrale examens kan in het algemeen worden toegestaan. Wel moet inhoudelijk worden gekeken of de verlenging redelijk is. Een dyslectische leerling moet bijvoorbeeld wel meer tijd krijgen voor het lezen van instructies, maar niet voor een praktische opdracht zoals het bereiden van een maaltijd.

Aanpassingen die niet zijn toegestaan

- Spellingkaarten.
- Digitaal woordenboek.
- Een andere beoordeling van examenonderdelen (met name spelling) is niet toegestaan!

NB: De papieren centrale examens worden standaard geleverd in basislettertype Arial, puntgrootte 12. Deze puntgrootte is een adequate lettergrootte voor kandidaten met een leesbeperking. Er worden dus geen aparte vergrote papieren examens geleverd voor leerlingen met dyslexie.

Voor meer informatie over dyslexie en het (eind)examen, wordt verwezen naar:

- Brochure: *Kandidaten met een beperking centrale examens VO en rekentoets VO* van het College voor Toetsen en Examens.
- Artikel 55 van het *Eindexamenbesluit VO* (http://wetten.overheid.nl/BWBR0004593/2016-08-01#HoofdstukVI_Artikel55).
- Steunpunt Dyslexie
<http://www.steunpuntdyslexie.nl/dyslexie-op-school/voortgezet-onderwijs/toetsen-en-examens/aangepast-eindexamen-bij-dyslexie/>

3 Begeleiding van leerlingen met dyslexie

<ul style="list-style-type: none"> • Wat houdt de begeleiding in? 	<p>Alle leerlingen met dyslexie krijgen een dyslexiepas van school van de leerondersteuner. Hierop staan de afspraken (rechten en plichten) uit hoofdstuk 2.</p> <p>De mentor is de eerstverantwoordelijke voor de leerling op school, dus ook voor de dyslectische leerling.</p> <p>Eventueel krijgt de leerling hulp van de leerondersteuner bij het maken van afspraken met de verschillende vakdocenten en/ of de mentor.</p> <p>De leerondersteuner kan de leerling en de docenten adviseren of helpen opstarten bij het gebruiken van hulpmiddelen zoals Claroread (op school aanwezig), regelkaarten, spellingcontrole, etc.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Voor welke leerlingen? 	<p>Leerlingen uit alle leerjaren</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Wanneer komt een leerling in aanmerking? 	<p>Als er een dyslexieverklaring op school aanwezig is.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Wanneer en hoe lang? 	<p>Tijdens de gehele schoolloopbaan.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Wie geeft de begeleiding? 	<p>Mentor, docenten en eventueel leerondersteuner.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Terugkoppeling en evaluatie? 	<p>De mentor evalueert en onderhoudt het contact met de ouders.</p> <p>De leerondersteuner:</p> <ul style="list-style-type: none"> • informeert en adviseert de docenten; • koppelt wat er met de leerling en vakdocenten is besproken terug naar de mentor.
--	--

Als er bij een leerling nog geen dyslexie is vastgesteld, maar er bestaat wel een vermoeden van dyslexie, dan kan de leerondersteuner een aantal testen doen waarna eventueel doorverwijzing volgt voor een volledig dyslexieonderzoek. De eventuele vervolgstappen worden uiteraard besproken met ouders.

NB: Als de leerling nog nooit extra begeleiding heeft gekregen op het gebied van lezen en spelling, dan kan er geen dyslexieonderzoek plaats vinden. In dat geval kan namelijk niet worden aangetoond dat er sprake is van een **hardnekkig** lees- en/ of spellingprobleem.

4 Adviezen voor docenten

Maak afspraken met de collega's die hetzelfde vak geven, zodat voor de leerling tijdens zijn hele schoolloopbaan vaste en eenduidige regels zijn vastgesteld!

Algemene tips

- Accepteer het probleem en toon begrip.
- Laat de leerlingen succeservaringen opdoen. Leg het accent op wat ze wel kunnen en waar ze goed in zijn.
- Leer de leerlingen hoe ze hun werk kunnen (laten) controleren.
- Zorg voor structuur, duidelijkheid en rust in de klas.
- Geef korte en heldere uitleg, met concreet taalgebruik en praktische voorbeelden.
- Maak tijdens de les gebruik van verschillende zintuigen.
- Zet extra uitleg op papier.
- Geef meer tijd voor het opnemen en verwerken van nieuwe informatie en begrippen.
- Sla de dyslectische leerling niet over, maar geef ze meer tijd om te reageren bij klassikaal gestelde vragen.
- Schrijf bij het corrigeren niet dwars door de woorden heen, maar schrijf het hele woord correct ernaast, erboven of eronder. Niet alleen maar de spellingfouten aanstrepen.
- Accepteer en stimuleer het schrijven in korte zinnen.
- Zorg voor goede en duidelijke kopieën. Het overschrijven van aantekeningen van het bord kan leiden tot fouten.
- Wijs op het gebruik van een tekstverwerker met spellingcontrole, Claroread, software bij de methode, ingesproken boeken, CD-rom met uitspraak, etc.
- Zorg dat de leerlingen het huiswerk ruim van te voren in Itslearning kunnen zien, zodat ze het goed kunnen plannen.

Tips voor toetsen

- Geef huiswerk ruim van te voren op.
- Zet opgaven voor proefwerken en schriftelijk overhoringen op papier. Niet dicteren of van het bord laten overschrijven.
- Zorg voor een goede overzichtelijke lay-out:
(gebruik een vergroot lettertype, zet weinig tekst op een pagina, maak een duidelijke indeling in alinea's).
- Maak eventueel gebruik van Claroread en ingesproken toetsen.
- Reken herhalingsfouten niet mee.
- Maak onderscheid tussen inzichtfouten en andere fouten.
- Bied, indien nodig, een mondelinge overhoring aan.

Vakspecifieke opmerkingen

Nederlands

- Maak bij spellingtoetsen **géén** gebruik van meerkeuzevragen. Probeer letterinvuloefeningen te vermijden. Dyslectische leerlingen hebben namelijk een zwak woordbeeld en dit wordt niet bevorderd wanneer een leerling halve woorden of fout geschreven woorden ziet!
- Laat schrijfopdrachten in de bovenbouw zoveel mogelijk op de computer maken. Stimuleer de leerling de spellingcontrole te gebruiken.
- Zorg ervoor dat bij PTA-onderdelen, waar de spelling meegeteld moet worden, het aantal punten dat hiermee 'verdiend' wordt, niet te zwaar meetelt.
- Sta makkelijke boeken en/ of luisterboeken op de boekenlijst toe.

Moderne vreemde talen

- Adviseer de leerling bij het leren van woordjes, zich vooral te richten op het leren van de betekenis en daarna pas op het leren van de spelling.
- Geef instructie en oefening in leerstrategieën (bijvoorbeeld voor het leren van spelling, betekenis van woordjes en het aanleren van grammaticaregels).

- Geef extra aandacht aan de uitspraak en nieuwe klank-tekenkoppelingen in jouw MVT, bijvoorbeeld met een Klankspellingschrift.
- Wijs de leerling op het leren van idioom met de computer (bijvoorbeeld: Teach2000, Overhoor, WRTS).
- Houd rekening met tempoproblemen, ook bij stillezen.
- Accepteer liever drie boeken op eigen niveau dan één op een (te) hoog niveau.
- Spreek Nederlands bij het uitleggen van leerstof van een vreemde taal.

5 Adviezen voor leerlingen met dyslexie

Wat kan je het beste doen als je dyslectisch bent?

- Van te voren afspraken maken met je docent:
 - of je bij toetsen extra tijd krijgt of dat je vragen mag weglaten;
 - of je mondeling overhoord kan worden;
 - welke dingen meetellen bij een toets (bijvoorbeeld fout gespelde woorden);
 - over het gebruik van hulpmiddelen.

- In de klas:
 - Zoek een rustige plek waar je goed kan opletten en werken.
 - Maak gebruik van de afspraken op de dyslexiepas en zorg dat je de pas bij je hebt.
 - Vraag bij het bespreken van fouten, hoe het wel had moeten!
 - Als afspraken niet lopen of niet lukken, bespreek dat met je docent, mentor of ga naar de leerondersteuner.

- Bij het huiswerk en het leren van toetsen
 - Begin op tijd met leren (en dat is niet één dag van tevoren!).
 - Leer liever korte stukjes en herhaal die vaker, dan dat je op één dag heel lang achter elkaar leert.
 - Maak schema's en samenvattingen met belangrijke woorden.
 - Leer bij de talen de betekenis van woordjes en de spelling niet tegelijk.
 - Leer bij talen de woordjes door ze te lezen, hardop te zeggen en ze daarna op te schrijven. Maak gebruik van zogenaamde 'ezelsbruggetjes'.
 - Leer thuis niet met muziek, maar in een rustige omgeving.

Tot slot:

- Lees zoveel mogelijk (ook hardop!). Alles wat je leest, telt: dus ook stripboeken, tijdschriften, ondertiteling en andere teksten.

Bijlage 1: voorbeeld dyslexiepas

Voorbeeld van de dyslexiepas die alle leerlingen met dyslexie ontvangen:

Dyslexiepas van:

Naam:.....

Deze leerling heeft recht op de faciliteiten die op deze pas vermeld staan.

Handtekening leerling:

.....

Handtekening leerondersteuner:

.....

Afgesproken faciliteiten voor leerlingen met dyslexie:

- Extra tijd bij toetsen of ingekorte toetsen.
- Opgaven voor proefwerken en schriftelijke overhoringen in duidelijke letter en grootte (bijvoorbeeld Arial 12).
- Bij toetsen wordt het resultaat beoordeeld, niet de spelling (met uitzondering van spellingtoetsen).
- Extra tijd voor het maken van werkstukken.
- Het gebruik van hulpmiddelen zoals spellingcontrole, luisterversies en voorleessoftware (ClaroRead), regelkaarten en laptop.
- Geen (onverwachte) beurt bij hardop voorlezen in de klas.
- Extra aandacht en begrip van de docenten.
- Mondeling overhoren (uiteindelijk in overleg met de docent)